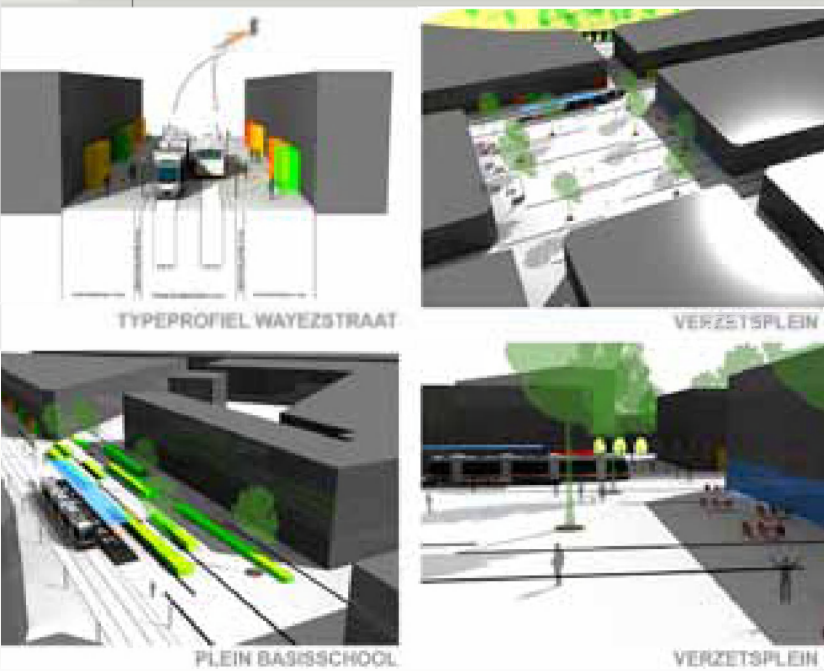

Met de introductie van stedelijke voorzieningen (buurthuis, sportinfrastructuur, evenementenplein, verruimd buurtpark) maakt Nina Reyntjens van deze omgeving meer dan een stedelijke overstaphalte.

Stijn Borremans concentreert zich op de Wayezstraat zelf en kiest resoluut voor een maximaal toegankelijke maar autovrije winkelstraat.

› Er ontstaat **synergie** tussen **ontwerpers** en **projectleiders** ‹

het juiste instrument is om de komende jaren alle facetten van de publieke ruimte in de hele agglomeratie op een coherente manier te benaderen. De sterkte van de opleiding [pyblik] schuilt in de synergie die ontstaat tussen ontwerpers en projectleiders. Deze samenwerking zorgt voor een beter begrip van elkaars domein en draagt bij aan het uiteindelijke resultaat van de projecten.

De derde cyclus [pyblik] start op 2 oktober 2009. De ene opleiding van [pyblik] mikt op projectleiders uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, de andere staat ook open voor ontwerpers uit Vlaanderen en Wallonië. Het is een buitenkans om ervaring op te doen in de complexe materie van de publieke ruimte. Eind 2009 verschijnt een publicatie met een breder overzicht van opzet en resultaten. Daarin zullen ook de resultaten van de ontwerp oefeningen en de suggesties voor het vademecum ruimer aan bod komen.

Voor een structureel vervolg van [pyblik] is het uitkijken naar de aanstelling van de Brusselse Bouwmeester, voorzien in het najaar van 2009. In zijn of haar taakomschrijving staat alvast de voortzetting van een dergelijke opleiding. www.pyblik.be

Handboek publiek ruimte

Het "Handboek van de Brusselse openbare ruimten" uit 1995 werd in de cyclus "Projectleiders" getoetst aan de kennis en ervaring van de verschillende deelnemers. Naast dit handboek werden ook buitenlandse voorbeelden bestudeerd en vergeleken. Samen met de input van de verschillende gastlezers resulteerde dat in nieuwe voorstellen en inzichten voor Brussel, maar ook in voorstellen voor wijzigingen in het boek. Tot nu toe leidde elk academiejaar tot een aanvullende index. De opleiding projectleiders heeft de ambitie om deze oefening jaarlijks te herhalen en zodoende een algemeen vademecum samen te stellen, refererend aan de bestaande documentatie betreffende de Brusselse publieke ruimte.

Zeeën zijn publiek goed en cruciaal voor het leven op aarde. Maar de zee staat ruimtelijk onder druk. Om de zee als publiek goed te beschermen moet ondoordachte ruimtelijke consumptie worden vermeden. Het is meer dan zinvol om stil te staan bij de vraag of en waarom planning op zee nodig is.

Charlotte Geldof

ARCHITECT - RUIMTELIJK PLANNER

De zee is een wonderlijk, grotendeels onbekend en daardoor intrigerend en verleidelijk gebied. De laatste tijd staan zeeën echter vooral in de belangstelling als nieuw te plannen en dus te ontginnen gebied. Het gemak waarmee daarbij planningsprincipes van de ruimtelijke ordening van het land op de zee worden toegepast, is verontrustend omdat er geen rekening wordt gehouden met het fundamenteel verschillende ruimtelijk karakter van de zee.

De zee is immers veel meer dan een zoute driedimensionale ruimte. De tijd is er zo prominent aanwezig - in de vorm van kosmische, natuurlijke en menselijke dynamiek - dat we zelfs van een vierdimensionale ruimte moeten spreken. Bovendien hebben de verschillende soorten dynamiek die het leven van de zee domineren elk hun

Deze opinietekst⁽¹⁾ sluit aan bij het ontwerpmatig onderzoeksproject "Magnificent Surroundings: Noordzee en kustzone" over risico's en mogelijkheden van de ontwikkeling van ruimtelijke planning in het Belgische deel van de Noordzee. Dit autonoom project wordt ondersteund door de Belgische Stichting Roeping.

eigen frequentie of tijdsyclus. Daardoor ontstaat een complex tijdsysteem dat de menselijke activiteiten op de zee bepaalt.

De maatschappelijke waarde van de zee is enorm. De zee is volgens De Rynck en Voets⁽²⁾ een publieke hulpbron - zoals water op het land, of lucht. Dat betekent ook dat iedereen het recht heeft ervan gebruik te maken of ervan te genieten. Andere wetenschappers beschouwen de zee als een collectief gegeven, een "common" waarvoor we verantwoordelijkheid dragen.

De grote golf,
vanuit de kust
van Kanagawa.
Katsushika Hokusai
(1760-1849)

Anders dan het land kent de zee geen traditionele eigendomsstructuur. Onderdelen van de zee zijn in de loop van de jaren wel onder de soevereiniteit van staten gebracht, maar tot vandaag vond er geen doorgedreven ruimtelijke toe-eigening plaats.

ETHISCHE EVALUATIE

Ingevolge de groeiende ruimteclaims op de zee en ook onder impuls van onder meer het klimaatplan van de Europese Unie ("Naar 20-20 in 2020. Kansen van klimaatverandering voor Europa") lanceerden beleidsmensen, academici en ruimtelijke planners diverse voorstellen die de ruimtelijke planning van de zee thematiseren. Recent formuleerden ook de Vlaamse baggerbedrijven hun toekomstvisie op de Noordzee in "Vlaamse Baaien 2100". Op Europees niveau wordt de maritieme ruimtelijke planning stapsgewijs ontwikkeld als een instrument van geïntegreerd maritiem beleid.

Maar alvorens uit te maken welk planningssysteem op zee zou kunnen worden toegepast, is het zinvol om stil te staan bij de vraag of en waarom planning op zee nodig is. Die vraag moet zeker worden gesteld omdat de

zee een publiek goed is waarmee met de grootste zorg dient te worden omgesprongen. Kan ruimtelijke planning ervoor zorgen dat deze maatschappelijke waarde overeind blijft?

Om ruimtelijke planning in zee te legitimeren, worden vaak economische en ecologische argumenten aangevoerd. In de "Routekaart maritieme ruimtelijke ordening" (november 2008) voert de EU zowel economische, bestuurlijke als ecologische argumenten aan. Voor de EU is maritieme ruimtelijk planning onder meer een instrument om de gevolgen van de klimaatverandering te verzachten en rechtszekerheid te bieden. De achterliggende idee is economische groei te garanderen in een klimaat van duurzame ontwikkeling. Daar moet het debat ook over gaan. Willen we deze bijkomende groei en willen we daarvoor de zee koloniseren? Willen we de zee gebruiken voor nieuwe ontwikkelingen of voor activiteiten die we liever niet op het land ontplooiën? Willen we dat gigantische publiek goed als nieuw territorium behandelen en openstellen voor ruimteconsumptie en ruimtetoe-eigening? Bij elke beleidskeuze moet het belang van het publiek goed zorgvuldig worden gewikt en gewogen.

› Willen we de zee koloniseren voor bijkomende groei? ‹

De toewijzing van onderdelen van de zee (bodem, waterkolom, zeeoppervlakte, luchtkolom) en van de daar aanwezige levende en niet-levende natuurlijke elementen aan de soevereiniteit van de staten is een historisch gegroeid proces. Zonder permanente ethische evaluatie zal deze trend zich op lange termijn doorzetten en in het slechtste geval leiden tot een gedeeltelijke privatisering van strategische delen van de zee. Omdat daarbij de intrinsieke waarde van de "commons" verloren zou gaan, moet dat hoe dan ook worden vermeden.

PROVOCERENDE STAP

Zolang er geen planningssysteem is ontwikkeld dat permanent rekening houdt met de wezenlijke kenmerken van de zee - haar waarde als huidig en toekomstig publiek goed en haar ecologische dynamiek - kan er niet anders dan zeer voorzichtig met de verschillende zeegebieden worden omgegaan. Precies daarom is het aangewezen met een planexperiment te starten en dat op geijkte momenten te evalueren en bij te stellen, telkens vertrekkende van het algemeen belang van de zee.

De historisch gegroeide en in internationale wetgeving en verdragen vastgelegde juridische indeling van de zee kan de basis vormen voor de formulering van heldere beheersprincipes. Dat moet gebeuren vanuit een zeer gedifferentieerde benadering, waarin bij wijze van experiment ook de tijdsdimensie een plaats krijgt en niet reguliere beheers- en gebruiksvormen worden vastgelegd, die samen met de ecosystemen en de dynamiek van de zee kunnen evolueren. Die benadering kreeg de naam "ecosynchronisatie" en wordt in het ontwerpmatig onderzoeksproject "Magnificent Surroundings: Noordzee en kustzone" verder uitgediept.

Om de teloorgang van de zee als publiek goed te verhinderen, moeten we een provocerende stap durven te zetten en bijkomende ruimte maken voor publiek goed. In het "ecosynchroon" planexperiment wordt voorgesteld om op lange termijn (2050 - 2080) nieuwe dynamische zeelandschappen op land te creëren, mede

om de gevolgen van de klimaatverandering in de lage landen op te vangen⁽³⁾. Die idee werd al gelanceerd in het ruimtelijk manifest M.U.D, dat door FLC Extended werd uitgewerkt voor de Biënnale van Rotterdam⁽⁴⁾.

M.U.D toont aan dat indien de grens tussen land en zee vervaagt, er voor deze unieke zone nieuwe ruimtelijke planningsprincipes kunnen worden geformuleerd die gestoeld zijn op de specifieke ruimte/tijddimensie van de zee en op de dynamiek van het land in confrontatie met de zee. Het element ruimte/tijd is een eerste aanzet tot een "ecosynchrone" planning. Het land- en zeelandschap verandert met het ecosysteem en de vloed. Toegepast op de slechts 65 km lange Belgische kustzone ontstaan er enerzijds versterkte kuststeden en anderzijds, meer landinwaarts en afhankelijk van de verovering van het land door de zee, tijdelijke zeelandschappen. De steeds terugkerende bezetting van het land door het water maakt van dit gebied een soort vrije ruimte. Het ontpolderde land vormt een tegenwicht voor de versterkte en waterdichte steden. Het zeelandschap is onstabiel en daardoor moeilijk te claimen en te ontwikkelen, en vormt dus een waarachtig publiek goed. Met andere woorden: de "ecosynchrone" planning zoals die in M.U.D embryonaal werd uitgewerkt, creëert een nieuwe "common". Maar dat betekent ook dat de beschikbare ruimte op land doeltreffender moet worden georganiseerd en dat er moet worden gebroken met onze ruimteverslindende ruimtelijke ordening.

Zowel op Europees als nationaal niveau moet er worden nagedacht over het waarom en hoe van ruimtelijke planning op zee. De theorievorming over vernieuwende planningssystemen om de zee te ontwikkelen moet permanent worden getoetst aan de rol van de zee als publiek goed. Ontwerpmatig onderzoek toegespitst op kustplanning kan daarbij een belangrijke rol spelen. Het "ecosynchrone" planningsexperiment speelt hier op in met de creatie van nieuwe zeelandschappen op land. Maar hoe dan ook zal het fundamentele debat over de ruimtelijke ontwikkeling van de zee gevoerd moeten worden.

EINDNOTEN › [1] Geldof, C. (2009), "Ruimtelijke planning op zee!?? Met de zee mee? over het hoe en waarom", in *Tussen droom en werkelijkheid, gebundelde papers en ontwerpgegevens*, Bouma, G., Filius, E., Leinfelder, H., Waterhout, B. (red), uitgave Plandag 2009 (PDD, BNSP en VRP), p483-496, <http://www.plandag.org/content.php?page=home> [2] De Rynck, E., Voets, J., (2007), "De zee besturen: the tragedy of a common?", in *Achtergrond 03-Architect/Ontwerper/Onderzoeker? Casus Mare Meum: een oefening op de zee*, uitgave Vlaams architectuur Instituut, Antwerpen, p 53-60, http://www.vai.be/nl/hetvai/vai_public_detail.asp?id=297 [3] Van der Biest, K. (2008), Klimaatverandering en overstromingen, Waterbouwkundig Laboratorium, presentatie Arcadis Belgium nv-UGent op CLIMAR-workshop dd 04 december 2008 te Oostende, p 27. Kaart *Overstromingsrisico's M+2100* (M+ = bij een gematigd + klimaatscenario dwz +0.6m zeespiegelstijging, +4% toename windsnelheid, ~8.8m stormvloedpeil in Oostende) geeft 2 grote overstromingsgebieden ter hoogte van Oostende en [4] Goossens, C. (2007), "M.U.D", in: *Achtergrond 03-Architect/Ontwerper/Onderzoeker? Casus Mare Meum: een oefening op de zee*, uitgave Vlaams architectuur Instituut, Antwerpen p 37-51, zie ook <http://www.flcextended.be/MAREMEUM/MAREMEUM.html>